

El Decameró, vicissituds de la primera traducció al català modern

Eusebi Coromina

Coincidint amb el centenari del naixement de l'escriptora, traductora i activista cultural Maria Aurèlia Capmany, el 2018 ha pogut aparèixer finalment la versió catalana que havia enllestit del *Decameró*, de Giovanni Boccaccio (1330-1375), molt probablement acabada el 1967, i inèdita a causa de diverses vicissituds.(1) El text boccaccià, escrit entre el 1349 i el 1351, és un recull de cent novel·letes en prosa amb un proemi i diversos versos al final de cada deu relats.

Durant segles el *Decameró* es va poder llegir en català gràcies a la traducció anònima i també completa datada el 1429 a Sant Cugat del Vallès,(2) si bé pel país hi circulaven diverses edicions de l'obra en l'original italià. És prou sabut l'influx de Boccaccio en la narrativa europea de tots els temps i, específicament, en la literatura catalana medieval: ho testimonien la traducció esmentada, o la que Narcís Franc va fer d'*Il Corbaccio* el 1397, o bé les influències temàtiques i estilístiques de Boccaccio en Bernat Metge, Roís de Corella, Jaume Roig, en el *Cançoner satíric valencià dels segles XV i XVI*, *Curial e Güelfa* o el *Tirant lo Blanc*. Boccaccio, juntament amb Dante Alighieri i Francesco Petrarca, forma part de les *Tres corones* de la literatura italiana. Precursor de l'Humanisme, com el seu coetani Petrarca, el qual li va dedicar una carta de consolació a causa de la greu situació econòmica per la qual passava.(3) Precisament, la darrera de les cent novel·letes del text de Sant Cugat és pròpiament la llegenda de *Valter e Giselda*, l'obra que Metge havia traduït del *Griseldis*, text llatí de Petrarca, que alhora és una traducció de la darrera novel·la del *Decameró*.

Maria Aurèlia Capmany, com a traductora autodidacta, signa les primeres traduccions al principi dels anys seixanta, sempre per a Edicions 62. A més de diversos autors d'expressió francesa, especialment Georges Simenon per a la col·lecció «La Cua de Palla», tradueix diversos escriptors italians, començant per Calvino (1965) i continuant per Patrolini (1965 i 1966), Cassola (1966), Vittorini (1966), Chiarini (1967), Pasolini (1967), Pavese (1978) o Pirandello (1986). Enmig d'aquesta frenètica activitat traductora dels anys seixanta, va rebre l'encàrrec de Felip Cid, poeta i crític literari, de traduir el *Decameró*. Cid i Josep Pla-Narbona, pintor, dissenyador i escultor, havien fundat el 1967 l'editorial Llibres de Sinera, de ressonàncies espriuanes, que no va arribar a ser rendible i va haver de plegar al cap de tres anys. L'empresa oferia unes condicions molt dignes a autors i traductors de la casa (les feines es pagaven a l'avançada). Salvador Espriu havia rebut l'encàrrec de dirigir-hi una col·lecció de traduccions dels clàssics, i aleshores Cid va pensar en el *Decameró*, obra que l'havia impressionat durant la joventut. I el juliol de 1967 Espriu i Cid en van encarregar la versió catalana a Capmany, vinculada a Espriu, als promotors de l'editorial i al director teatral Ricard Salvat, amic d'Espriu. Va disposar de sis mesos per enllestir la feina amb lliuraments parcials de cinquanta quartilles, cosa que va fer contra rellotge amb la col·laboració esporàdica, semblant, de Jaume Vidal Alcover (1923-1991), company sentimental seu.(4) Tot fa pensar que Llibres de Sinera va pagar-ne la traducció sencera, atès que la traductora l'havia acabat del tot, però el tancament de la casa editora el 1968 va impedir-ne l'edició i la publicació.

El 1983 l'editorial Laja va conèixer l'existència de la traducció capmanyiana del *Decameró* i va decidir de publicar-la, per la qual cosa l'autora en va començar una revisió, que no va veure la llum per segona vegada per tal com es van assabentar que Francesc Vallverdú ja tenia l'encàrrec, de Josep M. Castellet i Joaquim Molas, de traduir-lo per a Edicions 62, en què va aparèixer el 1984.

Vallverdú havia entrat a treballar a Edicions 62 el 1966 com a tècnic editorial, assessor lingüístic i traductor. Capmany feia tres anys que hi publicava traduccions i li havia manifestat que tenia feta la versió en català modern del *Decameró*. Segui com vulgui, la recuperació de la present traducció capmanyana per Punctum el 2018 contribueix a eixamplar i a enriquir amb un text d'una gran agudesia lingüística i amb uns diàlegs de gran vigor les versions completes o parcials catalanes del *Decameró*.(5)

El «descobriment» de l'existència de l'original de Capmany, ja entrat el segle XXI, es deu en primera instància a una breu menció que en fa Joaquim Mallfrè, traductor, escriptor i lingüista, en una conferència. En recull la referència Magí Sunyer (URV), que la passa a Montserrat Bacardí (UAB), la qual decideix de confiar-ne l'edició a Carles Biosca (UAB), Eusebi Coromina (UVic-UCC) i Joan-Francesc Silvente (UAB). El mecanoscrit de la traducció es troba a l'Arxiu Vidal-Capmany de la URV;(6) consta de 885 pàgines, corresponents a les deu jornades que configuren el *Decameró*, seguides d'una cinquantena de pàgines de notes. El text presenta mostres de quatre correccions successives, de les quals només una arriba fins al final de l'obra.

Com ja s'ha esmentat, es tracta la primera traducció del *Decameró* al català modern. El domini que Capmany tenia de la llengua formal i de la col·loquial el va saber combinar magistralment dins l'obra, que resulta literàriament menys academicista que l'estil emprat per Vallverdú. D'una banda, el text capmanyà conté ressonàncies orals del teatre, amb expressions de la literatura popular, que tan bé coneixia;(7) de l'altra, hi sovintegen, com en l'original italià, oracions coordinades i juxtaposades, però també presenta períodes llargs, rics en subordinació i incisos, alhora que inversions i construccions llatinitzants. Ella mateixa havia dit: «He procurat mantenir, sempre que m'ha estat possible, l'emfasi retòric, l'hipèrbaton, l'estructura llatina de la frase de l'original, i hi he procurat utilitzar el més ampli vocabulari "rosabalcavà" (rossellonès-alguerès-balear-catalunyès-valencià), que diria l'Espriu.»(8) En efecte, les tries lingüístiques de Capmany conformen una obra amb un català intemporal, ni adòtzenat ni excessivament ampul·lós, esquitxat d'algun dialectalisme que hi confereix un to lleugerament arcaïtzant, adequat a unes històries situades al segle XIV, als afores de Florència durant la pesta negra, quan deu joves amics (tres homes i set dones) es refugien en una vil·la al camp, on s'expliquen, per entretenir-se, una novel·leta cadascun durant deu jornades.

Capmany es devia sentir còmoda traduint les històries del *Decameró*, sovint transgressores i inspirades en la narrativa oral i en fonts clàssiques i medievals, amb homes i dones que malden amb enginy per vencer els revessos de la fortuna, entre heroïsmes i fortuna, alegria i tristesa, humor o sátira i tragèdia, riquesa i pobresa, vici i engany, vida i mort o amor cortès i sensual. Per aquest darrer aspecte, l'obra va ser qualificada d'immoral o escandalosa, i fou censurada en diverses èpoques. Pels cent relats, hi desfilen individus o grups socials retratats de manera versemblant, personatges de famílies existents i imaginàries o personatges històrics, d'entre els quals hi treuen el cap cavallers, mercaders o monarques catalans; i els fets s'hi desenvolupen en indrets, ciutats o poblacions reals, en ambients reconstruïts amb precisió, com ara jardins i paratges naturals i exòtics.

Notes

1. Giovanni Boccaccio: *Decameró*. Traducció de Maria Aurèlia Capmany. Edició a Cura de Carles Biosca, Eusebi Coromina i Joan-Francesc Silvente. Lleida: Punctum, 2018.

2. N'hi ha una edició contemporània: Joan Boccaccio: *Decameron*. Barcelona: Editorial AHR, 1964. Les inicials de l'editorial corresponen a l'editor Alfredo Herrero Romero, que va reimprimir el text medieval sencer de Sant Cugat que Jaume Massó i Torrents havia editat per a Barçino. A Barçino només van poder publicar dues jornades del *Decameró*, els anys 1926 i 1928, a «Els Nostres Clàssics».

3. El motiu de l'epístola sembla que era la delicada situació econòmica per la qual Boccaccio passava al final de la seva vida. Segons Petrarca, no podia ser causa de disgust, atès que ningú no pot reunir tots els avantatges materials i espirituals atorgats per «Aquell que concedeix en abundància favors a tothom». Vegeu Petrarca: *Carta a la posteritat. Carta a Boccaccio*. Traduccions

de Joan Bastardas i Pere J. Quetglas. Martorell: Adesiara Editorial, 2007.

4. A partir del 1972 es van traslladar a Tarragona, que van convertir en la seva altra ciutat. Jaume Vidal era originari de Manacor, i Maria Aurèlia Capmany, de Barcelona.

5. A banda de les adaptacions parcials per al cinema degudes als germans Taviani (2015) i Pier Paolo Pasolini (1971), n'han fet traduccions parcials al català Carme Arenas (1993 i 2011: *Deu del Decameró*) o Sofia Pastor (2004: *Decameró*).

6. El llegat Vidal-Capmany el formen l'arxiu i el fons bibliogràfic de Jaume Vidal Alcover i Maria Aurèlia Capmany Farrés, que va passar a la URV el 1991 en compliment de les disposicions testamentàries de tots dos, traspassats aquell mateix any.

7. El seu pare, Aureli Capmany i Farrés (1868-1954), fou fundador i primer director de la revista infantil *Patufet*. Interessat en les rondalles, els costums, les cançons i les danses populars, va treballar a l'Arxiu Municipal de Barcelona i va col·laborar en diverses publicacions periòdiques, com ara la revista mensual *D'Ací d'Allà*.

8. Joan Rendé: «M. Aurèlia Capmany: la incursió italiana». *Avui*, 24 de gener 1982, p. 21.

